

Privrženost

Mihaljević, Mateja

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:704834>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-13**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)



**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI
STUDIJ**

**MATEJA MIHALJEVIĆ
ZAVRŠNI RAD**

PRIVRŽENOST

Čakovec, kolovoz 2018.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
(Čakovec)**

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: Mateja Mihaljević

TEMA ZAVRŠNOG RADA: PRIVRŽENOST

MENTOR: prof. dr.sc. Andreja Brajša- Žganec

Čakovec, kolovoz 2018.

SADRŽAJ

Sažetak	
Summary	
1. UVOD	1
2. RAZVOJ PRIVRŽENOSTI	2
2.1. Kako procjenjujemo privrženost	4
2.2. Odrednice privrženosti	7
2.3. Razlika između sigurno i nesigurno privržene djece.....	8
2.4. Što utječe na kvalitetu privrženosti?.....	10
3. ODNOS MAJKA I KĆER	13
3.1. Istraživanje Harry Harlow-a	15
3.2. Pohađanje odgojno-obrazovnih ustanova.....	17
4. PRIVRŽENOST S OSTALIM ČLANOVIMA OBITELJI	17
5. ZAKLJUČAK	20
LITERATURA.....	22

Sažetak

Cilj ovog rada je utvrditi pojam privrženosti i koliko je ona bitna u djetetovom razvoju, kako utječe na njega te s kime dijete ostvaruje privrženost. „Danas je najprihvaćenija teorija privrženosti etološka teorija privrženosti, prema kojoj je djetetova emocionalna povezanost sa skrbnikom ponašanje koje se razvilo tijekom evolucije i koje povećava vjerojatnost preživljavanja“ (prema Berk, 2008, str. 185). Najviše pažnje posvetiti ćemo istraživanju privrženosti s majkom jer se ipak odnos majke i djeteta smatra najčvršćim. Smatra se da majčina osjetljivost ima veliki utjecaj na kvalitetu privrženosti. Majke koje su osjetljive na potrebe svoje djece te koje prilagođavaju svoje ponašanje djetetovom stvaraju odnos sigurne privrženosti. Nadalje, sigurno privrženost djeca ostvaruju skladan odnos sa svojim skrbnicima te su socijalno kompetentni i spremni pomoći drugima. Odnos majke i kćeri smatra se vrlo posebnim te ćemo iznijeti bitne činjenice o njihovom odnosu, ali unaprijed ćemo reći da se majke dijele u dvije skupine a to su majke koje su iznimno dobre i pune razumijevanja i majke koje se krive za sve loše stvari u kćerinom životu. Također, privrženost u bliskim odnosima istražiti ćemo kroz odnose s drugim članovima obitelji. Kroz cijeli rad protezati će se kako se razvija privrženost od najranije dobi, kakva je uloga pojedinih osoba u tom procesu te kako izgraditi privrženost s djetetom kako bi ono postalo samostalno i kompetentno u rješavanju nedaća te spremno na pomoć i izgradnju kvalitetnih odnosa sa svojom okolinom.

Može se zaključiti da je privrženost itekako važna za djetetov normalni razvoj te je iznimno važna interakcija s okolinom i razvijanje sigurne privrženosti.

Ključne riječi: privrženost, razvoj djeteta, odnos s majkom, sigurna privrženost

Summary

The purpose of this study is to determine the concept of attachment and how important it is in a child's development, how it affects him and with whom the child establishes an attachment. "Today the widely accepted theory of attachment is the ethological theory of attachment, according to which the child's emotional connection to their guardian is a behavior that has developed during evolution and which increases the likelihood of survival." Most attention will be paid to the research of attachment to the mother because the relationship between mother and child is considered to be the strongest. A mother's sensitivity is thought to have a profound influence on the strength of the attachment. Mothers who are sensitive to the needs of their children and who adapt their behavior to the child create a relationship of secure attachment. Furthermore, securely attached children have a harmonious relationship with their caregivers and are socially competent and willing to help others. The relationship between mother and daughter is considered very special and we will present vital facts about their relationship, but in advance we will say that mothers are divided into two groups and these are mothers who are exceptionally good and full of understanding and mothers who are blamed for all the negative things in their daughter's life. Also, attachment in close relationships will be explored through relationships with other family members. Throughout the work we will describe how attachment is developed from the earliest age, what the role of specific individuals in that process is, and how to build attachment with the child for it to become an independent and competent individual capable of overcoming adversity, while being ready to help and build positive relationships with its environment.

Key words: attachment, child development, maternal bond, secure attachment

1. UVOD

Privrženost je snažna veza koju ostvarujemo s nama važnim ljudima u životu i koja u nama izaziva ugodne osjećaje kada smo u interakciji s njima te nam njihova utjeha u teškim događajima puno znači. John Bowlby je 1950-ih i 1960-ih postavio teoriju privrženosti koja je danas najprihvaćenija teorija i koja se sastoji od četiri faze a to su nediskriminativne socijalne reakcije, diskriminativne socijalne reakcije, usmjerena privrženost te faza razvoja privrženosti o kojima ćemo reći nešto više u drugom poglavlju.

Što se tiče procjene privrženosti, važno je spomenuti metodu ispitivanja u nepoznatoj situaciji kojom se procjenjuje jačina i kvaliteta odnosa privrženosti. Mary Ainsworth je prvi put 1969. godine opisala tu metodu koja se sastoji od osam epizoda te ćemo prikazati što se točno događa u svakoj od tih epizoda.

Istražiti ćemo pitanje sigurno i nesigurno privržene djece te kakva ponašanja pokazuje jedna i druga skupina. Neizostavan dio ovoga rada biti će i uloga majke u djetetovom životu, koliko je bitna njena osjetljivost na djetetove potrebe, koja je razlika između sigurno privrženih i nesigurno privrženih majki, povezanost između majke i kćeri... No, ne smijemo ni zaboraviti ulogu oca, braće i sestara, bake i djedova. Sa svakim od njih dijete stvara neki oblik privrženosti koji ćemo također opisati.

Mogućnosti uspostavljanja privrženosti, kvaliteta skrbi o djetetu, karakteristike djeteta te obiteljske okolnosti četiri su važna činitelja koja utječu na kvalitetu privrženosti te ćemo reći bitne informacije o svakom tom činitelju.

Harry Harlow je 1950-ih godina prošlog stoljeća proveo istraživanje na mladunčadi rhesus majmuna kako bi utvrdio kakva je uloga hranjenja u razvoju privrženosti te su mladunčad odvojili od majki i stavili u laboratorij sa „zamjenskim“ majkama od žice i mekog frotira kod kojih su svakodnevno stavljali hranu (prema Vasta, Haith, Miller, 2005.). Kakvi su bili rezultati tog istraživanja saznati ćemo u četvrtom poglavlju.

Cilj ovog rada je proučiti sve navedene točke kroz različite oblike istraživanja kako bismo utvrdili koliko je bitna i kakva je uloga privrženosti u razvoju djeteta.

2. RAZVOJ PRIVRŽENOSTI

U dobi od šest do osam mjeseci možemo jasno opaziti djetetovu privrženost skrbniku. No, taj proces počinje veoma kratko nakon rođenja. Prva iskustva koje djeca ostvaruju s drugima i to najviše s majkom predstavljaju temelje za njihove kasnije odnose. Imamo četiri faze razvoja privrženosti prema Bowlby-u a to su: faza 1 (od rođenja do drugog mjeseca): nediskriminativne socijalne reakcije, faza 2 (od drugog do sedmog mjeseca): diskriminativne socijalne reakcije, faza 3 (od osmog mjeseca do godinu dana): usmjerena privrženost te faza 4 (druge godine života): faza razvoja privrženosti.

U fazi nediskriminativnih socijalnih reakcija na početku ne usmjeravaju svoju pažnju samo prema majci i u tom razdoblju će uglavnom dobro reagirati na svakoga. Djeca imaju niz urođenih reakcija kojima privlače majku (npr. plakanje) i zadržavaju (npr. smješkavanje). Roditelji veoma brzo nauče prepoznati svoju djecu tako da par sati poslije rođenja, majke na temelju mirisa ili dodira ruke mogu prepoznati svoju djecu. Vežanost majke za dijete pojavljuje se vrlo brzo dok se djetetova privrženost pojavljuje tek kasnije.“ Nekada se smatralo da se majčinska vežanost javlja tijekom osjetljivog razdoblja neposredno nakon rođenja i da zahtijeva izravan kontakt s kožom djeteta (Klaus i Kennell, 1976, Kontos, 1978)“ (prema Vasta, Haith, Miller, 2005, str. 468). Majke koje su bile razdvojene od svoje djece netom nakon rođenja zbog bolesti također su razvile snažnu privrženost. Isto to možemo reći i o majkama posvojene djece.

U fazi diskriminativnih socijalnih reakcija djeca pokazuju više zanimanja za skrbnika i druge bliske osobe te su socijalne reakcije usmjerene na njih. „Dijete razvija kognitivnu predodžbu (unutrašnji radni model) skrbnika temeljenu na tome koliko ga pouzdanim i vrijednim povjerenja dijete percipira (Bretherton, 1993)“ (prema Vasta, Haith, Miller, 2005, str. 468). Dijete kada osjeća tjeskobu gleda u majku da dobije povratnu informaciju kako se osjećati, majka također koristi takvu komunikaciju kako bi imala kontrolu nad djetetom. U procesu privrženosti naglasak je na tome da djeca trebaju početi doživljavati sebe i da razumiju da su odvojeni od svijeta te kako na njega mogu utjecati raznim postupcima.

U fazi usmjerene privrženosti saznajemo kako privrženost postaje najsnažnija u razdoblju od treće četvrtine prve godine te otprilike do druge godine. U tom razdoblju strah se javlja kao snažna emocija.

S poboljšanjima u nekim drugim područjima djeca prepoznaju ono što im je strano i ne reagiraju baš najbolje na takva iskustva. Oprez pred nepoznatima postaje uobičajen, često uzrokujući djetetov plač i povlačenje kod majke (Waters, Matas i Sroufe, 1975)“ (prema Vasta, Haith, Miller, 2005, str. 469). Postoji pojam prosvjed zbog odvajanja koji znači da dijete teško proživljava odvajanje od majke te plače i doziva ju i njegovo odbijanje da se odvoji od majke znači da je ono stvorilo privrženost s majkom. Također, fizički razvoj povezan je s privrženosti. Djeca obično počnu puzati oko šestog do osmog mjeseca i tada oni mogu upravljati okolinom što je jako bitno jer dijete više ne koristi plakanje i druge metode već samo može dopuzati do majke i iskazati svoje potrebe.

U fazi razvoja privrženosti dijete razvija komunikaciju sa ljudima iz svoje okoline te prepoznaje njihove potrebe. Centar za psihoterapiju i edukaciju Proventus navodi neke razvojne faze kod djece te tablica 1 prikazuje što djeca rade u određenoj dobi i kako bi roditelji trebali reagirati:

Tablica 1. Prikaz dječjih radnji i reakcija roditelja

CIKLUS	ZADATAK DJETETA	RODITELJI TREBAJU OSIGURATI	RODITELJI TREBAJU REĆI I DATI DO ZNANJA
1. BITI, POSTOJANJE 0 - 6 MJESECI	<ul style="list-style-type: none"> - uči zadovoljavati svoje potrebe - uči vjerovati - uči ograničavati svoje emocije - uči prihvaćati njegu i dodir 	<ul style="list-style-type: none"> - ljubav, brigu, dodir, stalnost dosljednost - pripadaš ovdje - misle umjesto djeteta 	<ul style="list-style-type: none"> - sretni smo da si živa pripadaš ovdje - tvoje su mi potrebe važne - drago mi je da si ti Ti - smiješ rasti na svoj način - smiješ osjećati sva svoja osjećanja i doživljavati sve što doživljavaš - volim te i brinem o tebi dragovoljno
2. DJELOVATI, ČINITI 6 - 18 MJESECI	<ul style="list-style-type: none"> - istraživanje - iskušavanje - razvoj osjetila i inicijative - uči tražiti i dobiti pomoć - formira siguran dodir i vezanost 	<ul style="list-style-type: none"> - sigurnost - ohrabrenje - raznolikost - zaštita - podrška - ne prekidati - u redu je biti aktivan - u redu je biti miran 	<ul style="list-style-type: none"> - smiješ istražiti i eksperimentirati, a ja ću te podržati i zaštititi - smiješ koristiti sva svoja osjetila kada istražuješ - smiješ ponavljati koliko god to tebi puta treba - smiješ znati ono što znaš - smiješ biti znatiželjan i zainteresiran za sve - volim te promatrati u tvojim nastojanjima i inicijativama i u tvom radu i učenju - volim te kada si aktivan i kada si miran i tih
3. MISLJENJE 1 - 3 GODINE	<ul style="list-style-type: none"> - uči misliti - testira realnost - rješava probleme - izražava osjećanja - počinje se odvajati, osamostaljavati - mora naučiti prestati biti centar 	<ul style="list-style-type: none"> - ohrabriti mišljenje - davati razloge i objašnjenja - pokazati kako prihvatiti osjećanja - postaviti granice 	<ul style="list-style-type: none"> - drago mi je da si počela misliti - u redu je biti ljuta, ali ti neću dozvoliti da povrijediš sebe ili druge - smiješ reći "ne" i gurati stvari od sebe i tako testirati granice toliko koliko ti treba - smiješ učiti i misliti po svom i ja ću i dalje misliti za tebe - smiješ misliti i osjećati istovremeno - smiješ znati što ti treba i tražiti za pomoć - smiješ se odvojiti od mene, a ja ću te i dalje voljeti
4. IDENTITET 3 - 6 GODINA	<ul style="list-style-type: none"> - razvija identitet - traži informacije - uči kroz igru 	<ul style="list-style-type: none"> - odgovarati na pitanja (niti jedno pitanje djeteta ne postavlja prerano) - pružati informacije - strukturirati igru - naučiti ih da odvajaju maštu od realnosti - učiti ih društvenom ponašanju - učiti ih raznim vještinama - podržavati OK ponašanja (kažnjavati destruktivna) 	<ul style="list-style-type: none"> - volim te i volim to što jesi, ali te moram malo ograničavati, dok ne savladaš potrebne vještine, da ne bi bilo opasno i za tebe i za druge. - smiješ sam otkriti rezultate - smiješ postavljati pitanja

Izvor: centar Proventus u Zagrebu na adresi <https://www.centarproventus.hr/>
(09.09.2018.)

2.1. Kako procjenjujemo privrženost

Ispitivanje u nepoznatoj situaciji je metoda kojom se procjenjuje jačina i kvaliteta odnosa privrženosti. Neki smatraju da ova metoda možda nije najbolja ali većina smatra kako je ona najbolje raspoloživa. Mary Ainsworth je 1969. godine prvi put opisala postupak nepoznate situacije. „Istraživanje je provedeno u laboratorijskim uvjetima i utemeljeno na uvjerenju da se privrženost može najbolje opažati kada se dijete proučava u nepoznatoj, stresnoj situaciji (Spangler i Grossmann, 1993)“ (prema Vasta, Haith, Miller, 2005, str. 469). Ova metoda uključuje osam epizoda. U prvoj epizodi dijete i skrbnik su u laboratoriju u kojem imamo par stolica i igračaka te je osmišljen na način da potiče dijete na istraživanje.

Skupina promatrača nalaze se iza stakla gdje promatraju dijete. „U epizodi 2, skrbnik i dijete su sami, a promatrači bilježe djetetovu spremnost da istraži nove igračke i situaciju“ (prema Vasta, Haith, Miller, 2005, str. 469). U trećoj epizodi u laboratorij dolazi nepoznata osoba te nakon jedne minute šutnje krene u razgovor sa skrbnikom i pokušava potaknuti dijete na igru. U četvrtoj epizodi dijete ostaje samo s nepoznatom osobom. To može trajati čak tri minute no ako dijete postane jako uznemireno mora trajati manje. Bitno je spomenuti da ako dijete odbija razdvajanje sa skrbnikom to nam treba biti vrlo jasan znak privrženosti. U petoj epizodi nepoznata osoba izlazi iz laboratorija i vraća se skrbnik. Taj ponovni susret sa skrbnikom istraživačima daje jako korisne informacije. Skrbnik smiruje dijete barem tri minute i navodi ga da ponovno istražuje prostor i igračke. U šestoj epizodi dijete je samo u sobi najviše tri minute. U sedmoj epizodi nepoznata osoba ponovno ulazi i pokušava stvoriti kontakt sa djetetom. U zadnjoj, osmoj epizodi skrbnik odvodi dijete iz laboratorija a nepoznata osoba odlazi. Na temelju ovog istraživanja ustanovljena su tri obrasca (obrazac A, obrazac B i obrazac C). U obrascu A imamo 25% anksiozno-izbjegavajuće djece koju vrlo malo uznemirava odvajanje od majke a kada se ona vrati ne doživljavaju je. U obrascu B koji broji 65% djece su sigurno privržena skrbniku, oni su slobodni u istraživanju no kada skrbnik ode postaju uznemireni a kada se vrate onda su mirni i sretni. Djeca obrasca C u kojem je 10% djece su anksiozno-opiruća. Ona su uznemirena a pogotovo je to vidljivo kada ih skrbnik ostavi same. U ponovnom susretu djeca iskazuju miješanje emocija u kojima su djeca sretna što vide skrbnika i ljuta jer ih je ostavio.

„Za djecu obrasca B smatra se da su razvila sigurnu, zdravu privrženost skrbniku, dok se odnosi razvijeni prema obrascu A i C ne smatraju optimalnima“ (prema Vasta, Haith, Miller, 2005, str. 471).

Tablica 2. Metoda ispitivanja u nepoznatoj situaciji kojom procjenjujemo kvalitetu i jačinu odnosa privrženosti

Broj epizode	Prisutne osobe	Trajanje	Kratki opis akcija
1	Majka, dijete, promatrač	30 sek	Promatrač uvodi majku i dijete u eksperimentalnu sobu i tada odlazi.
2	Majka i dijete	3 min	Majka ne sudjeluje dok dijete istražuje. Ako je potrebno, igra se potiče nakon 2 minute.
3	Nepoznata osoba, majka i dijete	3 min	Nepoznati ulazi; 1. min: nepoznati je u sobi, ne govoreći ništa; 2. min: nepoznati govori s majkom; 3.min: nepoznati prilazi djetetu. Nakon 3 minute, majka neprimjetno odlazi.
4	Nepoznati i dijete	3 min ili manje ^a	Prva epizoda odvajanja. Ponašanje stranca je usklađeno s djetetovim.
5	Majka i dijete	3 min ili više ^b	Epizoda prvog ponovnog sastanka. Majka prilazi i umiruje dijete, te ga pokušava ponovno navesti na igru. Majka tada odlazi, pozdravljajući dijete.
6	Dijete samo	3 min ili manje	Epizoda drugog odvajanja.
7	Nepoznati i dijete	3 min ili manje	Nastavak drugog odvajanja. Stranac ulazi i usklađuje svoje ponašanje s djetetovim.
8	Majka i dijete	3 min	Epizoda drugog ponovnog sastanka. Majka ulazi, prilazi djetetu i podiže ga. U međuvremenu, nepoznati neprimjetno odlazi.

^a - epizoda se skraćuje ako je dijete jako uznemireno.

^b - epizoda se produljuje ako je potrebno više vremena da se dijete ponovno zaigra.

Izvor: Vasta, Haith, Miller (2005). *Dječja psihologija*. Zagreb: Naklada Slap.

Validacija ljestvice za procjenu privrženosti djece rane dobi u fazi prilagodbe na jaslice istraživanje je koje govori o djetetovoj prilagodbi na jaslice koje je iznimno težak period za njega. Tako su istraživači utvrdili da je Ljestvica za procjenu kvalitete privrženosti dobro prilagođena našem jeziku te je ustanovljeno pet faktora privrženosti.

„Podržavanje“ i „Bliskost majka-dijete“ spadaju pod sigurnu privrženost, dok pod nesigurnu privrženost ubrajamo „Izbjegavanje“, „Odbacivanje“ te „Hladna distanca“. Veoma specifična je komunikacija u skupinama mješovite djece. Naime, stariji nude svoju pomoć mlađima i daju dobar primjer. Nažalost, događa se da su naprednija djeca pod utjecajem djece koja se teže prilagođavaju pa se i oni vraćaju na ponašanja koja su savladali. Stariji odgajatelji se lakše nose sa uznemirenom djecom, dok mlađi odgajatelji pokazuju više entuzijazma u radu. Također, dokazano je kako muška djeca pokazuju više nesigurne privrženosti nego ženska. Odgajatelji trebaju imati na umu kako je stresan period za djecu prilagodba na jaslice te bi zbog brže prilagodbe trebali koristiti razne instrumente mjerenja. Ljestvica za procjenu kvalitete privrženosti je jedna od takvih instrumenata mjerenja koji pomaže odgojitelju u planiranju rada s djecom s različitim obrascima privrženosti. Edukacija odgojitelja o temi privrženosti te njenim obrascima je iznimno važna kako bi što bolje shvatili razna ponašanja djece. Zadatak vrtića je osigurati djeci adekvatan prostor s različitim poticajnim materijalima u kojoj vlada opuštajuća atmosfera koji će olakšati dječji boravak u toj ustanovi.

2.2. Odrednice privrženosti

Osjetljivost majke ima veoma važnu ulogu u djetetovom životu. „Vjeruje se da majke koje su osjetljivije na potrebe svoje djece i koje svoje ponašanje prilagođavaju njihovu ponašanju razvijaju siguran privržen odnos (Ainsworth, 1983, Pederson i sur., 1990, Sroufe, 1985)“ prema Vasta, Haith, Miller, 2005, str. 471. Takvih primjera ima mnogo a jedan od njih je hranjenje. Majke djece obrasca B osjetljivije su na znakove svoje djece kao npr. prepoznaju kada je djeci dosta hrane ili kada bi htjeli još jesti. Drugi primjer je dječji plač, majke djece obrasca B brzo reagiraju na dječji plač, uspješno tješe svoju djecu. Zadnji primjer prikazuje tjelesni kontakt majke i djeteta, one su toplije i nježnije prema svojoj djeci. O važnosti majčine osjetljivosti u razvoju privrženosti govori i sljedeće istraživanje. Nakon završenog ispitivanja u nepoznatoj situaciji, majke ostaju s djetetom u sobi kako bi ispunile neke podatke. Igračke se više ne nalaze u sobi kako bi dijete okupiralo majčinu pažnju dok ona ispunjava podatke.

„Istraživači su neprimjetno opažali kako majke izlaze nakraj s djetetom u toj situaciji i ustanovili da su majke sigurno privržene djece bile osjetljivije i učinkovitije u upravljanju situacijom od majki djece obrasca A i C (Smith i Pederson, 1988)“ (prema Vasta, Haith, Miller, 2005, str. 472).

Postoje majke koje su više osjetljivije na svoju djecu a to između ostalog ima poveznice i s njihovim vlastitim djetinjstvom. George, Kaplan i Main su 1985.godine pomoću instrumenta „Intervju privrženosti odraslih“ ispitivali majke o odnosima privrženosti u ranom djetinjstvu i tada su ih podijelili u tri grupe. Prva grupa su „majke koje podržavaju dječju samostalnost“ koje su govorile objektivno o svom djetinjstvu, onu „bolju“ i „lošu“ stranu. Druga grupa su „odbacujuće“ majke koje se nisu mogle sjetiti događaja iz djetinjstva. Zadnja, treća grupa su „zaokupljene“ majke koje su detaljnije opisivale svoje djetinjstvo.

„Što je još dojmljivije, na temelju njih moguće je predviđati i unaprijed i unatrag, tj. intervjui s majkama tijekom trudnoće predviđaju njihovu kasniju privrženost djeci, a intervjui s majkama provedeni kada su njihova djeca imala 6 godina, dobro su predvidjeli njihovu privrženost kada su djeca bila stara samo 12 mjeseci“ (prema Vasta, Haith, Miller, 2005, str. 472).

Također, ponašanja koja možemo primijetiti u nepoznatim situacijama proizlaze također iz djetetova temperamenta. Djeca koja su prilično uznemirena tijekom odvajanja od majke su obično plašljivija djeca. Prilikom ponovnog susreta djeteta i majke njihova uznemirenost povratno utječe na njihove reakcije.

„Slični su rezultati dobiveni i kod djece koja su manje društvena, u usporedbi s djecom koja su sklonija druženju s ljudima (Lewis i Feiring, 1989), kao i kod opiruće djece (Del Carmen i sur., 1993)“ (prema Vasta, Haith, Miller, 2005, str. 473).

Ustanovljeno je da niti jedno istraživanje nije moglo objasniti tri obrasca privrženosti prilikom ispitivanja u nepoznatoj situaciji samo na temelju djetetove ličnosti.

2.3. Razlika između sigurno i nesigurno privržene djece

Sigurno privržena djeca pokazuju mnogo više pozitivnih osobina nego djeca koja nemaju toliko dobar odnos sa svojim skrbnikom.

Također, sigurno privržena djeca posjeduju osobinu koja se naziva kognitivna kompetentnost. Ta djeca će vrlo vjerojatno postati kompetentnija u rješavanju problema nego druga djeca. Također, socijalno su kompetentniji i spremni pomoći drugima.

Ispitivanje u nepoznatoj situaciji nam itekako može poslužiti u prepoznavanju kognitivne i emocionalne kompetentnosti djeteta. Kada govorimo o osobama koje nisu razvile sigurnu privrženost u ranom djetinjstvu ni kasnije sa svojim partnerom, njihov najveći problem je što ne razumiju djetetove potrebe, očekuju od djeteta da razumije njegove probleme...

Buljan Flander je na temelju svog istraživanja iz 2001. godine utvrdila kako su majčina depresija i anksioznost mogući preduvjeti zlostavljanja svoje djece. Također, i njihovo zlostavljanje u ranoj dobi. Buljan Flander smatra kako je to „prenošenje“ nasilnog ponašanja temeljeno na unutarnjem radnom modelu sebe i drugih osoba a ne ponavljanjem nekih ponašanja stečenih u ranom djetinjstvu.

U članku *Privrženost djece u dobi od 5 do 7 godina i osobine ličnosti majki* želi se utvrditi koja je razlika između sigurno i nesigurno privržene djece s obzirom na majčine osobine ličnosti.¹ Koristile su se Tehnika za procjenu vrste privrženosti djece u dobi od 5 do 7 godina ili MCAST te Revidirani NEO inventar ličnosti. Rezultati su malo iznenađujući. Majke sigurno privržene djece pokazuju bolje rezultate u istraživanjima ugodnosti i ekstraverzije, no zanimljivo je kako nema razlika između majki u istraživanju otvorenosti prema novom iskustvu i neuroticizma. Također, nema razlike ni u istraživanju njihove savjesnosti.

U istraživanju sigurne i nesigurne privrženosti, manji je broj sigurno privržene djece ali to ćemo pribrojiti činjenici da su u istraživanju sudjelovala djeca koja pohađaju vrtić te bi se trebalo ispitati i skupinu djece koja ne pohađaju.

Još jedno istraživanje *Struktura metaemocija majki sigurno i nesigurno privržene djece u dobi od 5 do 7 godina* govori o „...razlikuju li se majke sigurno privržene djece i majke nesigurno privržene djece u dobi od 5 do 7 godina pri osjećaju vlastite tuge i intenzivne ljutnje, svjesnosti vlastitih i dječjih emocija tuge i intenzivne ljutnje te postupanja s dječjim emocijama.“ (Cakić, 2015, str. 5).

Rezultati nam govore kako nema velikih razlika između majki no postoji razlika u ispitivanju na djevojčicama gdje majke sigurno privržene djece pokazuju više

¹ Cakić, L., Marjanović- Umek, Lj. (2013). „ *Privrženost djece u dobi od 5 do 7 godina i osobine ličnosti majki.*“ *Suvremena psihologija* 16 (2013), 1, 5-20. Izvorni znanstveni članak- UDK 159. 923.3

rezultate od nesigurno privrženih na skalama Osjećaj vlastite tuge i intenzivne ljutnje.

Koristile su se Tehnika za procjenu privrženosti djece u dobi od 5 do 7 godina- MCAST te Struktura roditeljskih metaemocija. Metaemocije roditelja podrazumijevaju razmišljanja roditelja o svojim i djetetovim emocijama te njihove reakcije na djetetove emocije. Katz, Hooven i Gottman tvrde kako postoji veza između metaemocija i reguliranja dječjih emocija kod događaja u kojima je dijete pod stresom. Smatralo se kako postoji razlika između metaemocija majki sa sigurnom i nesigurnom privrženosti upravo zbog činjenice kako sigurna privrženost znači pravodobno reagiranje na djetetove potrebe (Cakić, 2015). Ove razlike vidimo na istraživanju majki djevojčica, no na istraživanju majki dječaka ne. Kakve su onda emocije sigurno i nesigurno privrženih majki dječaka?

Daljnja istraživanja su itekako potrebna jer sigurna privrženost i razumijevanje dječjih emocija su znak kvalitetnog dječjeg razvoja.

2.4. Što utječe na kvalitetu privrženosti?

Postoje četiri važna činitelja koji utječu na kvalitetu privrženosti, a to su: mogućnosti uspostavljanja privrženosti, kvaliteta skrbi o djetetu, karakteristike djeteta i obiteljske okolnosti. Rene Spitz je 1946. godine opažao napuštenu djecu u dobi od tri do dvanaest mjeseci. Razlike između ponašanja prije i poslije institucionaliziranja bile su velike, djeca su prije razdvajanja od majke bila vesela, živahna a nakon njenog napuštanja povlačili su se u sebe, bili su tužni, gubili su težinu, patili od nesanic. Njihova depresija postajala je veća ako novi skrbnik nije došao na mjesto majke.

„Ova institucionalizirana djeca imala su emocionalne teškoće zbog toga što im je bilo onemogućeno stvaranje povezanosti s jednom ili nekoliko odraslih osoba (Rutter, 1996)“ (prema Berk, 2008, str. 189).

Naime, jedno istraživanje to i potvrđuje. U istraživanju se pratio razvoj dojenčadi u jednoj ustanovi te je postojao otprilike isti broj djece i odraslih te je prostor bio bogat različitim poticajnim materijalima. No, dogodilo se to da se osoblje stalno mijenjalo i prosječno dijete bi između četvrte i pete godine imalo pedeset različitih skrbnika. Kasnije, djeca koja su bila posvojena izgradile su duboki odnos sa svojim

posvojiteljima. Također, ta ista djeca pokazivala su potrebu za pažnjom, preveliku otvorenost prema nepoznatim ljudima, te ne puno kvalitetnih prijateljstava.

Što se tiče kvalitete skrbi o djetetu sigurna privrženost i roditeljska osjetljivost su na neki način povezane kroz brzo reagiranje na potrebe djeteta te pažljivo držanje djeteta. Majke nesigurno privržene djece imaju manje fizičkog kontakta sa svojom djecom, imaju „rutinu“ i sklone su negativnom ponašanju.

„Interakcijsku usklađenost najbolje je opisati kao fino podešen „emocionalni ples“ u kojem skrbnik reagira na djetetove signale na vremenski dobro usklađen, ritmičan i prikladan način. K tome, emocionalna stanja oba partnera također su usklađena, osobito ona pozitivna (Isabella i Belsky, 1991; Kochanska, 1998)“ (prema Berk, 2008, str. 189).

Sigurna privrženost ne znači da roditelj treba reagirati na sve djetetove znakove već njihov skladan odnos. Opušteni, pažljivi i topli skrbnici možda pokazuju više razumijevanja prema djeci no takav odnos nije u svim dijelovima svijeta. U Keniji majke ne pokazuju puno topline, fizičkog kontakta prema svojoj djeci no zadovoljavaju njihove potrebe.

Veliki dio djece u ovom slučaju koristi majku kao sigurnu bazu i ostvaruje sigurnu privrženost s njima. Djeca koja spadaju pod izbjegavajuću privrženost izgledaju nezainteresirano no ona jednostavno žele izbjeći pre intenzivnu interakciju, na primjer majke im nešto pričaju a oni promatraju drugi dio prostorije. U fazi kada je dijete željno istraživanja majke ih u tome ne podupiru i ne stvaraju uvjete za to već pokušavaju vratiti djetetovu pažnju.

„Zbog toga dijete postaje previše ovisno, ali i ljuto zbog majčine nedovoljne uključenosti (Casidy i Berlin, 1994; Isabelly i Belsky, 1991)“ (prema Berk, 2008, str. 189).

Zlostavljanje i zanemarivanje djeteta jasni su znaci poremećaja privrženosti. Skrbnici koji su proživjeli neke traume u svom životu potiču razvikanje nesigurnih ponašanja koja su dio neorganizirano- neorijentirane privrženosti a to postaje popriličan problem. Naime, roditelji iskazuju vrlo neugodna ponašanja poput zadirkivanja te traženja razumijevanja od uplašenog djeteta.

Također, karakteristike djeteta veoma su važne jer bi one trebale imati utjecaj na to kojom brzinom se uspostavlja privrženost. Briga o djetetu je teža ako su razne

komplikacije pri porodu, a kod obitelji slabijeg imovinskog stanja to je povezano s nesigurnom privrženosti.

No, roditelji koji se uspiju organizirati te koji pokazuju više pozitivnih emocija prema djetetu s posebnim potrebama, osiguravaju uvjete za razvijanje sigurne privrženosti. Nadalje, govorimo o temperamentu koji je jedna od tema koja se često naglašava kada se govori o privrženosti. Kagan navodi kako neki istraživači smatraju da bojažljiva djeca mogu reagirati intenzivnom anksioznošću čak i kod kratkih odvajanja od skrbnika bez obzira na to koliko brige roditelj iskazuje prema svome djetetu. To stajalište potkrepljuju činjenice o tome kako nesigurnu privrženost češće razvijaju djeca težeg temperamenta. Druga istraživanja nam ukazuju na to kako je veza između nesigurne privrženosti i teškog temperamenta uključena u brigu o djetetu. Također, važno je istaknuti kako djetetove karakteristike i temperament nemaju snažnu vezu s kvalitetom privrženosti zbog toga što njihov utjecaj ovisi o podudaranju s okolinom (Berk, 2008.).

„S tog gledišta, mnoge djetetove karakteristike mogu dovesti do sigurne privrženosti, sve dok roditelj osjetljivo prilagođava svoje ponašanje tako da odgovara djetetovim potrebama (Seifer i Schiller, 1995)“ (prema Berk, 2008, str. 190). Što se tiče obiteljskih okolnosti činitelji kao što su propali brak, teško imovinsko stanje itd. loše utječu na razvoj privrženosti.,,

Takvi stresni događaji mogu također izravno utjecati na djetetov osjećaj sigurnosti, izlažući ga neprijateljskim interakcijama među odraslima ili nepovoljnim oblicima skrbi (Thompson, 1998)“ (prema Berk, 2008, str. 191).

Djeca koja su smještena u ustanove gdje se svaki dan netko brine o njima ne mora značiti da će to loše utjecati na razvoj njihove privrženosti. Dapače, takva vrsta pomoći pridonosi razvoju sigurne privrženosti. Istraživanje George-a, Kaplana i Maina iz 1985. godine govori o procjeni unutrašnjih radnih modela roditelja na temelju sjećanja iz djetinjstva (prema Berk, 2008, str.191). Statistike pokazuju kako roditelji koji su objektivno sagledavali svoje djetinjstvo bez obzira bilo ono lijepo ili ružno imaju djecu s kojom su ostvarili sigurnu privrženost te prema kojoj su jako brižna. Nadalje, roditelji koji ne smatraju važnim rani odnos djeteta i skrbnika uglavnom su imali nesigurno privrženost djecu prema kojoj su pokazivali manje brige nego prethodni roditelji.

Na unutrašnje radne modele utječe mnogo čimbenika a to su između ostalog osobine ličnosti, kvaliteta života te odnosi s drugim ljudima tijekom života.

Zaključujemo da je jako bitno kako vidimo naše djetinjstvo, da se pomirimo sa ružnim događajima, da oprostimo roditeljima za neka njihova ponašanja i kada savladamo tu razinu, odgoj naše djece biti će puno kvalitetniji.

3. ODNOS MAJKA I KĆER

Najčvršćim odnosom smatra se onaj kćeri i majke, kćerina prva najvažnija osoba je upravo majka koja će joj biti uzor u daljnjem životu. Majka se uglavnom opisuje na dva načina a to su majka koja je iznimno dobra, puna razumijevanja ili majka koju se krivi za sve loše stvari u kćerinom životu.

„Njihov se odnos odražava na način doživljaja slike tijela, samopoštovanje, izbor karijere, razine obrazovanja, partnerskih odnosa, roditeljstvo kćeri, kao i na opću dobrobit majke i kćeri (Boyd, 1989; Scharf i Mayselless, 2008; Shrier, Tompsett i Shrier, 2004)“ (Brajša- Žganec, Lopižić, Penezić, 2014, str. 177).

Najčešća istraživanja su ona kćeri u adolescentnoj dobi i majke u srednjim godinama te onaj odrasle kćeri i starije majke. Psihoanalitička i teorija socijalnog učenja smatraju se veoma važni teorijski pravci. Prema psihoanalitičkoj teoriji, kćer nesvjesno internalizira majčine vrijednosti te ponašanja. Kod teorije socijalnog učenja naglasak je na tome da kći želi biti kao majka te ju stalno oponaša. U odrasloj dobi majka više nije toliko dominantna osoba u kćerinom životu, no, ona i dalje predstavlja sigurnu bazu, odnosno kroz odrastanje mijenja se oblik komunikacije. Razna istraživanja potvrđuju da odnos kakav je majka razvila sa svojom majkom utječe na razvoj privrženosti majke sa svojom kćeri. Odrastanje će biti puno lakše ako je majka brižna i sluša potrebe svoga djeteta.

Pretjerana zabrinutost, uskraćivanje samostalnosti može dovesti do separacijske anksioznosti. Teorije među naraštajne solidarnosti govore kako djeca roditeljima mogu pružati svoju pomoć bez obzira koliko je kvalitetan njihov odnos. Nadalje, postoje razlike u privrženosti u mlađoj i starijoj dobi. Kćeri u mlađoj dobi više su privržene majkama, dok je kod starijih kćeri to povezano s većom recipročnošću u odnosu. Koliko se govori o važnosti majke u djetetovom životu toliko bi trebali promisliti o tome kako majčinstvo utječe na ženu. Majke i kćeri skupa proživljavaju

proces odrastanja u kojem se skupa razvijaju, proces koji je pun uspona i padova, sreće, gubitaka, odvajanja i zbog toga je njihov odnos specifičan upravo zbog toga što je majka primarna figura privrženosti.

Odnos majke i kćeri u pubertetu ovisi o tome u kojoj fazi se nalazi kćer u pubertetu. Tako djevojke koje su dobile menstruaciju povezuju sliku svoga tijela sa majčinim. Promjene koje se događaju u tom razdoblju su veoma važne za djevojke ne samo u tjelesnom smislu te je važno na koji način majka prenosi vrijednosti o poželjnom izgledu.

Što se tiče razvedenih majki neka istraživanja pokazuju kako one previše opterećuju kćeri sa različitim problemima kao što su problemi s njihovim ocem, na poslu, financijski što nikako nije dobro jer dijete može biti pod stresom, može pasti u depresiju te mogu postati anksiozni. Ovo se odnosi na kćeri u adolescentnoj dobi te je vrlo važno napomenuti kako odnos s djecom ne može biti prijateljski ne samo zbog autoriteta kojeg roditelj mora imati već nije korektno opterećivati djecu s našim problemima. Najzanimljivije razdoblje je prijelaz kćeri u odraslu dob. Kćerima je u tom razdoblju iznimno važna majčina podrška, ljubav te je čvršći njihov odnos u tom periodu nego majke i sina. Kaplan, Klein i Gleason tvrde kako je djevojkama bitno da izgrade kvalitetan odnos s majkom te im je jako bitna njihova pažnja i podrška (prema Brajša-Žganec, Lopižić, Penezić, 2014, str.186). Konflikti koji su isto dio njihovog odnosa normalna su stvar pogotovo u adolescentnoj dobi te su češći nego u oca i kćeri. Jedan od uzroka konflikta može biti i položaj majke u obitelji, majke koja trpi loša ponašanja samo zbog dobrobiti obitelji na što se kćeri uglavnom ljute jer ništa ne poduzimaju već se mire s time te se kod kćeri javlja mogućnost da bi i ona mogla imati sličnu budućnost. Kada dođu promjene u obitelji odnosno kada kćer treba postati majka onda se preispituje kvaliteta njihovog odnosa te njena udaja i majčinstvo mogu značiti njihov bliži odnos koji tada već postaje suradnički. U adolescentnoj dobi kćeri su imale potrebu što više maknuti se od majke no sada od njih očekuju više pažnje i brige dok mlađe bake žele što manje brige oko unuka. Također, drugačiji je odnos između kćeri u srednjoj dobi i majke u starijoj dobi.

Kćer se više brine o majci, i njihov odnos je krucijalan za cijelu obitelj jer one održavaju obiteljske odnose a razlog tome je što majke više potiču kćeri na održavanje odnosa s ostalim pripadnicima obitelji nego što potiče sinove. Isto tako,

koliko će se kćer brinuti za majku kada bude onemoćala ovisi o brizi koju je kćer dobivala od majke.

Majčino lošije zdravlje potiče kćer na razmišljanje o tome kako bi ona mogla tako izgledati jednog dana te je jako bitno doživjeti filijalnu zrelost kako bi se ostvario napredak u odnosu sa starijim roditeljima. Sredovječne žene shvaćaju kako njihova majka sad ima veće zahtjeve zbog lošijeg zdravlja te prihvaćaju to i žele ih zaštititi izbjegavanjem nepotrebnih svađa ili situacija koje ih mogu uzrujati. Važnost filijalne zrelosti leži upravo u tome da naučimo opraštati roditeljima, izbjegavamo negativne reakcije i pružimo roditeljima dostojnu starost.

Bitno je spomenuti kako djeca opisuju svoj odnos s ocem a to je da je otac više financijski stup obitelji a majke kao one koje su uključene u sve segmente razvoja. Majke pružaju istu podršku prema problemima kćeri ili sina no kćeri očekuju veću podršku te im samim time ta podrška i više znači (prema Brajša- Žganec i sur., 2014, str. 193).

Nešto što je povezano s njihovom kvalitetom odnosa je poremećaj hranjenja. Majke koje su opterećene sa vitkom linijom daju kćerima sliku kako mora imati savršeno tijelo. Također, kćeri koje primaju previše majčinih kritika o svome tijelu sklonije su poremećajima u prehrani i iskazuju nezadovoljstvo svojim tijelom. No, ovdje se dovodi u pitanje i odnos s ocem. Naime njegova slabija uključenost može dovesti do majčine prevelike uključenosti a također se može povezati sa očevim zlostavljanjem.

3.1. Istraživanje Harry Harlow-a

Puno istraživanja rađeno je na životinjskim vrstama a razlog tome je da se neke stvari ne mogu tako lako ispitati na ljudskoj vrsti. Harry Harlow je 1950-ih godina prošlog stoljeća na Sveučilištu u Wisconsinu proveo istraživanje da utvrdi kakvu to hranjenje ima ulogu u privrženosti. Majka nije samo osoba koja vodi brigu o djetetu, koja ga presvlači, daje svoju podršku kada je potrebno već je ona njegov glavni izvor hrane. Naime, hrana je prijeko potrebna za život te su mnogi istraživači smatrali da dijete ostvaruje takvu privrženost s majkom upravo zbog toga jer preko nje dobiva hranu.

Harlow je u svom istraživanju privrženosti koristio mladunčad rhesus majmuna koje je smatrao najboljim izborom. „ Harlow je pretpostavio da, osim hranjenja, na razvoj privrženosti ima utjecaj i mogućnost djeteta da se mazi s majkom“ (prema Vasta, Haith, Miller, 2005, str. 474).

Nakon rođenja mladunčad rhesus majmuna odvojili su od majke kako bi ih u laboratoriju odgajale dvije „majke“ od žice i drva. Jedna je bila cijela od žice a druga je bila od mekanog frotira te je tako pola mladunaca rhesus majmuna hranu dobivala preko bočice postavljene na majku sa žicama a druga polovica je hranu dobivala od hrane postavljene na majci sa mekim frotirom. Harlow je htio utvrditi koliko vremena će mladunčad provesti uz koju majku te što će se dogoditi kada će se naći u situacijama kada će se bojati nečega. Tako je došao do zaključaka da su mladunci proveli oko 17, 18 sati dnevno na majci prekrivenoj mekim frotirom a tek nešto manje od sat vremena na majci napravljenoj od žice. Kada su se našli u situacijama izazvanim strahom, mladunčad je tražila obučenu majku te im mir nije pružala žičana majka.

Ovo istraživanje pokazuje kako hranjenje nije glavni činitelj u razvoju privrženosti kod rhesus majmuna već sigurnost koju su dobili grleći obučenu majku te je tu pojavu nazvao udobnost dodira. Isto to primjenjujemo na ljude.

Slika 1. Mladunče rhesus majmuna pokazuje veću privrženost zamjenskoj majci izrađenoj od mekog frotira koju je mogao/la zagrliti



Izvor: Realityshifters na adresi:

<http://www.realityshifters.com/pages/archives/feb03.html> (10.09.2018.)

3.2. Pohađanje odgojno-obrazovnih ustanova

„U brojnim je istraživanjima utvrđeno da se djeca čije su majke zaposlene, u odnosu na djecu čije majke ostaju s njima kod kuće, rjeđe mogu svrstati u kategoriju sigurno privržene djece prema Ainsworthovu postupku ispitivanja u nepoznatoj situaciji“ (prema Vasta, Haith, Miller, 2005, str. 479).

Majke koje rade cijeli dan također ostvaruju rjeđu sigurnu privrženost za razliku od majki koje rade manje od njih. Ovi podatci upućuju na to da jaslice možda i nisu najbolji izbor no ne slažu se svi sa time. Kao što smo ranije spomenuli, cilj Ainsworthove metode bio je staviti dijete u stresnu situaciju te dijete koje pokazuje uznemirenost kada majka ode i veselje kada se majka vrati po njega, značilo je sigurnu privrženost. No, dijete koje stalno boravi u jaslicama ne mora doživjeti stresno taj događaj. Mnoge stručne osobe smatraju kako nije strašno ako djeca koja pohađaju jaslice nisu toliko privržena svojim majkama. Neka istraživanja pokazuju kako djeca sa svojim odgojiteljima stvaraju sigurnu privrženost te je to logičan slijed događaja jer djeca koja pohađaju vrtić ipak veći dio dana provode u njemu. Nadalje, ona djeca koja su pohađala jaslice pokazuju veće socijalne vještine, bolji su u komunikaciji i odnosu s drugima nego djeca koja nisu pohađala jaslice.

4. PRIVRŽENOST S OSTALIM ČLANOVIMA OBITELJI

Također, pažnju moramo posvetiti i očevima. Činjenica je da su očevi manje vremena sa djecom nego majke ali to ne znači da nisu dobri roditelji. Kvalitetan odnos između majke i oca veoma dobro utječe na njihov odnos prema djetetu, ali osobito je važan za oca. Način komunikacije između oca i djeteta obično podrazumijeva igru osobito kada su u pitanju muška djeca te su to uglavnom igre koje uključuju fizičku aktivnost. Može li dijete razviti jaku privrženost prema ocu kao i prema majci? Odgovor je da, dijete može razviti sigurnu privrženost sa svojim očevima. Njihov odnos ne mora biti isti kao onaj između djeteta i majke te privrženost ocu odražava njegovu osjetljivost prema djetetu. No, čak i kada dijete i otac stvore jedan snažan odnos ne možemo ga usporediti kao onaj s majkom. Naime, djeca u situacijama straha češće idu majci.

Kada govorimo o očevima koji su više s djetetom zbog majčinog posla, onda ih opisujemo ovako:

„...koji su vrlo angažirani u odgoju djeteta imaju manje spolno-stereotipnih vjerovanja, ugodne su, suosjećajne i prijateljski naklonjene osobe, a roditeljstvo doživljavaju kao iskustvo koje ih na poseban način obogaćuje (Lamb, 1987.; Levy- Shiff i Israelashvili, 1988)“ (prema Berk, 2008, str. 192).

Također, emocionalna komunikacija majke i oca važna su za dijete, no prema nekim istraživačima majčini postupci djeluju snažnije na dječje pozitivne emocije u dijadičnim igrama.

Rođenje mlađeg brata ili sestre predstavlja težak period za dijete jer shvaćaju da sve ono što su imali s roditeljima moraju početi dijeliti s još jednim članom. Uobičajeno postaju prkosni, postavljaju veće zahtjeve te se njihova privrženost polagano smanjuje i to uglavnom nakon druge godine života te ako je majka pod stresom zbog raznih problema. Znak njihove povezanosti je kada starije dijete pokazuje brigu za mlađe, pazi ga i čuva, upozorava majku kada plače. Nakon prve godine života mlađa djeca više vremena provode sa starijom, te pokazuju veći mir uz njih ako su roditelji odsutni. Bitno je spomenuti kako među njima postoje brojne razlike. Tu je naravno i ponašanje roditelja od iznimne važnosti, roditeljska ljubav prema oboje djece pozitivno utječe na odnos između djece. Majke koje više vremena provode u igri s djecom i koje se trude objasniti starijem djetetu zašto mlađe dijete ima takve prohtjeve stvaraju preduvjete za razvoj kvalitetnog odnosa među djecom. Isto tako, majčin hladan odnos prema djeci pridonosi razvoju lošeg odnosa među njima. Za bratsko-sestrinski odnos karakteristično je da uglavnom pozitivno utječu jedan na drugog, skupa provode lijepe trenutke, jedan za drugog su u teškim situacijama te nalaze utjehu jedan u drugome. Suprotno tome, imamo odnosa gdje se braća i sestre nikako ne podnose, iskazuju agresivno ponašanje i konstantno su u svađi. Njihov odnos ovisi o njihovoj povezanosti, individualnim osobinama te temperamentu.

Bake i djedovi imaju jako važnu funkciju u djetetovom životu. Oni su stupovi obitelji od kojih puno toga možemo naučiti, oni su zamjenski roditelji, pomoć od emotivne podrške do ekonomskog pitanja. Zanimljivo je kako u obiteljima s majkom i ocem oni nemaju toliko utjecaja na djecu no ako je u pitanju samo jedan roditelj u obitelji onda je njihova funkcija veća i ostvaruje se čvrst odnos djece i njih.

No, ako roditelji nađu novog partnera njihova uloga više nije toliko važna. U ranijoj dobi, i djevojčice i dječaci ostvaruju čvrst emocionalan odnos s bakama i djedovima no on varira s obzirom na spol i dob djeteta. U adolescentnoj dobi, muška djeca su više privržena bakama i djedovima, te se djevojčice distanciraju i to pogotovo od djeda.

Adolescentno doba je inače stresno za mlade ljude te će utjehu prije potražiti kod prijatelja nego kod roditelja te baka i djedova. Iako je kod dječaka veća vjerojatnost da će se obratiti baki ili djedu u tom periodu nego kod djevojčica.

5. ZAKLJUČAK

Kod procjenjivanja privrženosti proučavali smo metodu ispitivanja u nepoznatoj situaciji kojom se procjenjuje kvaliteta i jačina odnosa privrženosti. Ta metoda sastoji se od osam epizoda koju smo prikazali i u tablici i to istraživanje nas dovodi do zaključka da postoje tri obrasca privrženosti (obrazac A, obrazac B i obrazac C). U obrascu A imamo 25 % anksiozno- izbjegavajuće djece koju ne uznemirava puno odvajanje od majke i kada se vrati ne doživljavaju je; u obrascu B imamo 65% djece koja su razvila sigurnu privrženost sa majkom no kada ode postanu uznemireni te kada se vrate pokazuju mir; u obrascu C imamo 10% anksiozno-opiruće djece koja inače pokazuju uznemirenost koja je vidljiva kada ih skrbnik ostavi same. „ Za djecu obrasca B smatra se da su razvila sigurnu, zdravu privrženost skrbniku, dok se odnosi razvijeni prema obrascu A i C ne smatraju optimalnima.“ Nadalje, bitno je istaknuti *Validaciju ljestvice za procjenu privrženosti djece rane dobi u fazi prilagodbe na jaslice* koje govori o stresnom periodu prilagodbe djeteta na jaslice te smo ustanovili kako je Ljestvica za procjenu kvalitete privrženosti dobro prilagođena našem govornom području te pet faktora privrženosti: „ Podržavanje“, „Bliskost majka-dijete“, „Izbjegavanje“, „Odbacivanje“ i „Hladna distanca“. Važno je napomenuti kako je edukacija odgojitelja o temi privrženosti itekako važna kako bi odgojitelji mogli shvatiti razna ponašanja djeteta.

Sigurno privržena djeca pokazuju mnoge pozitivne osobine te posjeduju kognitivnu kompetentnost što znači da su kompetentnija u rješavanju problema nego druga djeca. Skrbnici koji nisu razvili sigurno privržen odnos u svom djetinjstvu ni kasnije sa svojim partnerom ne razumiju potrebe svoga djeteta te Buljan Flander smatra kako su prediktori zlostavljanja upravo majčina depresija i anksioznost i njihovo zlostavljanje u ranoj dobi.

Privrženost djece u dobi od 5 do 7 godina i osobine ličnosti majke govori o razlikama između majki sigurno i nesigurno privržene djece s obzirom na majčine osobine ličnosti. Rezultati pokazuju kako majke sigurno privržene djece pokazuju bolje rezultate u istraživanjima ugodnosti i ekstraverzije, no nema razlika između majki u istraživanju otvorenosti prema novom iskustvu i ekstraverziji te u istraživanju savjesnosti.

Jedina zamjerka je što se istraživalo djecu koja pohađaju vrtić te se pokazao manji broj sigurno privržene djece te se trebala ispitati i skupina djece koja ne pohađa vrtić.

Ključan period u odnosu majka-kćer smatra se prijelaz kćeri u odraslu dob kada je iznimno važna majčina podrška te se njihov odnos tada smatra čvršćim nego majke i sina. Odnos starije majke i kćeri u srednjoj dobi je specifičan jer majčino slabije zdravlje potiče kćer na razmišljanje kako bi ona mogla izgledati jednoga dana te je bitan doživljaj filijalne zrelosti kako bi se ostvario napredak u njihovom odnosu.

U Harlowljevom istraživanju privrženosti došli smo do zaključka kako hranjenje nije glavni čimbenik u razvoju privrženosti već toplina i sigurnost koju dobivamo od skrbnika.

Što se tiče višestruke privrženosti, moramo naglasiti kako dijete stvara privrženost i s drugim članovima obitelji; ocem, braćom i sestrama, bakama i djedovima...

Odnos između oca i djeteta ne mora biti isti kao između majke i djeteta no privrženost prema ocu odražava njegovu osjetljivost prema djetetu. Znakovi emocionalne povezanosti starijeg i mlađeg djeteta su pažnja koje starije dijete pokazuje prema mlađem, upozoravanje majke kada plače... Naravno, među njima postoje brojne razlike, no ako će roditelji pokazivati jednaku količinu ljubavi prema oba djeteta to će pozitivno utjecati na njihov odnos. Također, njihov odnos će uvelike ovisiti o njihovim individualnim osobinama, temperamentu te njihovoj povezanosti.

Bake i djedovi imaju funkciju „zamjenskih“ roditelja u obitelji no njihov odnos varira s obzirom na dob i spol djeteta. Naime, u adolescenciji dječaci su više privrženi nego djevojčice te će one utjehu prije potražiti kod prijatelja nego kod članova obitelji. Bake i djedovi su u doslovnom smislu te riječi zamjenski roditelji koji nam pružaju podršku od emotivnog smisla do financijskoga. Ovaj rad zaključujemo s činjenicom kako je razvoj sigurne privrženosti iznimno važan za kvalitetan razvoj djeteta te se roditelji i odgojitelji moraju više educirati u ovom području.

LITERATURA

1. Ajduković, M., Kregar Orešković, K., Laklija, M. (2007). *Teorija privrženosti i suvremeni socijalni rad*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada.
2. Berk, L. (2008). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Zagreb: Naklada Slap.
3. Brajša-Žganec, A. (2003). *Dijete i obitelj*. Zagreb: Naklada Slap.
4. Brajša-Žganec, A., Lopižić, J., Penezić Z. (2014). *Psihološki aspekti suvremene obitelji, braka i partnerstva*. Zagreb: Naklada Slap.
5. Cakić, L., Marjanović- Umek, Lj. (2013). *Privrženost djece u dobi od 5 do 7 godina i osobine ličnosti majke*.
6. Cakić, L., (2015). *Struktura metaemocija majki sigurno i nesigurno privržene djece u dobi od 5 do 7 godina*. Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i znanosti.
7. Tatalović Vorkapić, S., Čargonja- Pregelj, Ž., Mihić, I. (2015). *Validacija ljestvice za procjenu privrženosti djece rane dobi u fazi prilagodbe na jaslice*. Rijeka: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
8. Vasta, R., Haith, M. M. i Miller, S. A. (2005). *Dječja psihologija*. Zagreb: Naklada Slap